

VILÁG- TÖRTÉNET

5. (37.) évfolyam 2015. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **BARABÁS GÁBOR**
VIOLA OPOLEI HERCEGNŐ ÉS KÁLMÁN SZLAVÓN HERCEG
- **GYÖRKÖS ATTILA**
MAGYAR–FRANCIA DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK
A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN (1457–1490)
- **CSÁKÓ JUDIT**
MAGYARORSZÁGI MESTER A FRANCIA ERETNEKEK ÉLÉN?
- **PÉTERFI BENCE**
A MAGYAR KIRÁLYSÁG ÉS A BAJOR HERCEGSÉG
DIPLOMÁCIAI-POLITIKAI KAPCSOLATAI A 15–16. SZÁZADBAN
- **SZEMLE**
VARGA SZABOLCS, KELENHEGYI ANDOR ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Bottoni Stefano (felelős szerkesztő)
Bíró László (szerkesztő), Farkas Ildikó, Martí Tibor,
Skorka Renáta (rovatvezetők)
Katona Csaba (olvasószerkesztő)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Anderle Ádám, Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Papp Imre, Pók Attila, Poór János

5. (37.) évfolyam 2015. 1.

TARTALOM

A középkori diplomácia és a Szentszék (Skorka Renáta)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Barabás Gábor: Viola opolei hercegnő és Kálmán szlavón herceg. Egy historiográfiai vita margójára	5
Maléth Ágnes: Gui de Boulogne magyarországi itineráriuma	29
Uhrin Dorottya: Kutyafejűek és marhalábúak. 13. századi mongol kifejezések a Historia Tartarorumban	43
Györkös Attila: „Hosszú és érett mérlegelés után beleegyezett a szövetségbe.” Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok a késő középkorban (1457–1490)	61
Csákó Judit: Magyarországi mester a francia eretnekek élén? Néhány megjegyzés az 1251. évi pásztor kereszties mozgalom történetének elbeszélő forrásaihoz	79
<i>Műhely</i>	
Péterfi Bence: A Magyar Királyság és a Bajor Hercegség diplomáciai-politikai kapcsolatai a 15–16. században. Hungarikakutatók a müncheni levél- és kéziratárakban	113
<i>Visszhang</i>	
Lővei Pál: Zsigmond király Konstanzban, 2014	145
<i>Szemle</i>	
Régi egregiusok (Varga Szabolcs)	153
Megtérés a kontextushoz (Kelenhegyi Andor)	157
Rendiség és honvédelem Horvátországban és Szlavóniában a 16. században (Varga Szabolcs)	160

Jelen számunkat Skorka Renáta szerkesztette.

CONTENTS

Medieval Diplomacy and the Holy See (Renáta Skorka)	1
<i>Studies</i>	
Gábor Barabás: Duchess Viola of Opole and Coloman, Duke of Slavonia. Contribution to a Historiographical Dispute	5
Ágnes Maléth: Some Remarks on the Itinerary of Cardinal Gui de Boulogne in Hungary	29
Dorottya Uhrin: The Dog-headed, Cow-footed Men. Mongolian Words in the Historia Tartarorum	43
Attila Györkös: "After long and mature deliberation, he accepted the alliance." Franco-Hungarian Diplomatic Relations in the Late Middle Ages (1457-1490)	61
Judit Csákó: A Hungarian Master at the Head of the French Heretics? Some Remarks on the Narrative Sources of the Movement of the Pastoureaux in 1251	79
<i>Workshop</i>	
Bence Péterfi: Diplomatic and Political Relations between the Kingdom of Hungary and the Duchy Bavaria in the 15 th and 16 th Centuries	113
<i>Echo</i>	
Pál Lővei: King Sigismund in Konstanz, 2014	145
<i>Book Reviews</i>	
Old "Egregii" (Szabolcs Varga)	153
Converting to the Context (Andor Kelenhegyi)	157
Estates and Defence in Croatia and Slavonia in the 16 th Century (Szabolcs Varga)	160

SZERZŐINK

Barabás Gábor, PhD, tudományos munkatárs, Pécsi Tudományegyetem BTK • Csákó Judit, tudományos segédmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Györkös Attila, PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem BTK • Kelenhegyi Andor, doktorandusz, Közép-európai Egyetem (CEU) • Lővei Pál, az MTA doktora, tudományos tanácsadó, MTA BTK Művészettörténeti Intézet • Maléth Ágnes, doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem BTK • Péterfi Bence, fiatal kutató, MTA BTK Történettudományi Intézet • Skorka Renáta, PhD, tudományos munkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Uhrin Dorottya, doktorandusz, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK • Varga Szabolcs, PhD, főiskolai docens, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola

A középkori diplomácia és a Szentszék

Az államok közötti hivatalos kapcsolatok szabályozott és dokumentált formája a modern kori diplomácia 19. századi megszületését megelőző időszakokban is létezett. Az alattvalók személyének és vagyonának védelmében, a háborús konfliktusok tárgyalások útján történő elsimításában, a béke fenntartására irányuló szövetségek létrehozásában eljáró, a hír- és információszerzéssel megbízott követek felhatalmazása a középkorban eseti jelleggel történt, s kirendelésük nem földrajzi régiókhoz, hanem aktuális feladatokhoz kötődött. A középkori hatalmak külpolitikája olyan *ad hoc* diplomaták, főpapok, szerzetesek, kereskedők, értelmiségiek, világi előkelők vállain nyugodott, akikkel szemben természetes elvárás volt, hogy ismerjék és kövessék a diplomáciai protokoll jogi, szokásjogi, valamint kulturális és ceremonális szabályait. A 13–15. században nem meglepő módon a legkiterjedtebb diplomáciai kapcsolatokkal a pápai állam rendelkezett, amely a Szentszék alá tartozó hívek, illetve államok ügyeibe gyakran avatkozott be pártfogóként, közvetítőként, döntőbíróként, olykor fogadatlan prókátorként vagy intrikusként. E szerepvállalások mindegyikére találhat példát és utalást az olvasó a Világtörténet második középkori számának tanulmányaiban.

Barabás Gábor két lengyel hercegő, Viola és Grzymislawa története kapcsán mutatja be, hogy a pápai oltalom intézménye erősítve a Szentatya világi hatalmát miként szakadhatott ki az egyházi szférából. A pápa a gyámolítandók személyének, illetve tulajdonának és jogainak védelmét szavatolva a *protectio* gyakorlati megvalósítását tekintélyes, de nemegyszer egymással érdekellentétben álló egyházi, illetve világi méltóságokra bízta; esetünkben többek között a magyar király fiára. Mi állhatott vajon a magyarországi herceg protektori felkérésének hátterében? Erre a kérdésre is választ keres a *Viola opolei hercegnő és Kálmán szlavón herceg* című írás.

A pápák világi tekintélyükből fakadó kötelességüknek tekintették politikai szándékaik követek útján történő kifejezését és érvényesítését. Ebben a vonatkozásban a nápolyi és a magyarországi Anjouk 1345-től datálható konfliktusának elrendezése igazi kihívás elé állította az itáliai ügyekre mindig különös figyelmet fordító Szentszékét. Nem véletlen tehát, hogy a békítő tárgyalások alkalmával az egyházfő nevében az egyik legtehetségesebb diplomatája járt el. A legátus 1349. évi kelet-európai útjának részleteit és állomásait *Gui de Boulogne magyarországi itinerariuma* címet viselő tanulmányában Maléth Ágnes tisztázza.

A pápai küldöttségek útja nem minden esetben ért véget a keresztény világ határainál, különösen ha szükségesnek mutatkozott valamely Európán kívüli, ismeretlen nép vallásának, szokásainak, életmódjának, erejének kifürkészése. Az ilyen felderítendő népek közé tartoztak a középkorban a tatároknak nevezett mongolok. A Batu kánt felkereső C. de Bridia ferences rendi szerzetes úti beszámolóját vizsgálva Uhrin Dorottya *Kutyafejűek és marhalábúak – 13. századi mongol kifejezések a Historia Tartarorumban* című munkájában olyan közkinccsé vált toposzok nyomába ered, amelyekkel kapcsolatban igazolható, hogy azok nem csupán a szerzetes képzeletvilágának szülöttei.

„Hosszú és érett mérlegelés után beleegyezett a szövetségbe” – idézi tanulmánya címében egy házasságkötés tervével kapcsolatban Györkös Attila a burgundi krónikást. Ez a szövetségre tett kísérlet egyébiránt a francia–magyar diplomáciai összeköttetések kiindulópontját jelenti a szerző által vizsgált időszakban. Tévedés lenne azonban azt feltételezni, hogy a két monarchia 1457–1490 közötti kapcsolatát nem befolyásolták a Szentszék pillanatnyi politikai érdekei, azok ugyanis legalább annyira meghatározóak a két hatalom együttműködésének vonatkozásában, mint a környező, a burgundi vagy a Habsburg-területekhez fűződő viszony alakulása.

A pápa – noha a fentiekben erre példák sorát láthattuk – nem csupán diplomáciai tevékenységével gyakorolhatott hatást a politikai eseményekre, hanem diplomáciai passzivitásával is. A Csákó Judit által taglalt esetben a magukat pásztorcskáknak nevező francia alattvalók az egyházfő érdektelenségén felbuzdulva, alulról szerveződő mozgalomként vállalkoznak a Szentföldön fogságba esett királyuk kiszabadítására. A botcsinálta diplomaták akciója kudarcba fullad, vezetőjük személyét illetően pedig bizonytalan információk kapnak szárnyra, ezeket gyűjti csokorba a *Magyarországi mester a francia eretnekek élén?* címmel megjelenő filológiai elemzés.

Műhely rovatunkban Péterfi Bence kutatási beszámolója olvasható, amelynek köszönhetően betekintést nyerhetünk a müncheni Bayerisches Hauptstaatsarchiv különféle iratcsoportjaiban, illetve a Bayerische Staatsbibliothek kéziratárában őrzött, elsősorban késő középkori magyar vonatkozású forrásanyagba. A hungarikakutatás nyomán felszínre került három tucat ismeretlen Mátyás-oklevél és néhány eddig lappangó tudósítás a mohácsi csatáról; előbbieket listáját táblázatba rendezve, utóbbiaknak pedig átiratát közli a szerző *A Magyar Királyság és a Bajor Hercegség diplomáciai-politikai kapcsolatai a 15–16. században* című beszámolójának mellékleteként.

A jeles, nemzetközi érdeklődésre is számot tartó történelmi események évfordulója alkalmából rendezett kiállításokról beszámoló szakértői vélemények rovatában, a Visszhangban ezúttal Lővei Pál segítségével a 15. század egyik kiemelkedő fontosságú diplomáciai bravúrára emlékezünk. A művészettörténész Konstanzban járt, ahol az 1414–1418 között tartott zsinat hatszázadik évfordulóját ünnepelték. A zsinat-kiállítás az egyházi esemény világi környezetének bemutatására törekedett, így derül fény arra, hogy mit csinált a konklávé a város kereskedelmi raktárépületében, mennyit hitelezett az esemény alkalmával a Spini-bank, illetve ki volt a gyűlés legnehezebb „látogatója”.

Szemle rovatunkban három kötetnek, Pálosfalvi Tamás 2014 végén megjelent angol nyelvű, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526* címet viselő monográfiájának, Jean-Claude Schmitt 2013-tól, Novák Veronika fordításának köszönhetően magyarul is olvasható *A zsidó Hermann megtérése: Ön-életírás, történelem és fikció* című eszmefuttatásának, illetve Nataša Štefanec *Država ili ne. Ustroj vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici* címmel a közelmúltban napvilágot látott munkájának az ismertetése kapott helyet.

Skorka Renáta

MEDIEVAL DIPLOMACY AND THE HOLY SEE

The official and documented form of the relationship between states existed already in the Middle Ages. The envoys sent out in order to protect the persons and wealth of subjects, to settle armed conflicts, or to establish formal alliances, and in the meantime collecting news and information, acted in the medieval period upon ad hoc commissions, and their tasks were related not to geographical regions but to actual tasks. The foreign policies of medieval powers were entrusted to such occasional diplomats, prelates, monks, merchants, intellectuals or lay aristocrats, who were naturally expected to be familiar and comply with the legal, traditional, cultural and ceremonial rules of diplomatic protocol. It is far from surprising that in the 13th to 15th centuries the most widespread diplomatic relations were nurtured by the Papal state, which frequently intervened on the behalf of individuals or states as a protector, mediator, arbitrator or intriguer. All of these roles are either exemplified or at least hinted at in the papers which appear in this second medieval issue of the review Világtörténet.